

voortgang schijnt gemaakt te worden. Voortgaande zooals in den laatsten tijd, kunnen al de deeltjes dit jaar wel gereed komen. . .” Den 26en Juli schrijft hij van „gekrabbel dat ik half liggende en staande in mijn koepel schrijf, waar mij al het noodige ontbreekt. Elken ochtend wandel ik er strompelend heen, God dankende dat ik een aangenamen tuin achter het huis heb, waarin ik lucht kan scheppen. Ik heb het zeer op de borst. Mijn stem is weg en mijn voeten zijn lam. . .”

Den 9en October schrijft hij ten slotte: . . . „Het verval mijner krachten duurt altoort. Gaan en spreken kan ik genoegzaam niet meer. Schrijven, hoewel langzaam, maar toch vrij slordig, gaat nog het best. — Vergeef mij wat ik mij, zonder regt, ter uwen aanzien mogt hebben aangematigd, terwijl Gij mij Uwe erkentenis bij herhaling hebt betuigd. Ik ben weer moê. — Wees welmenend gegroet van
9 October 1856. t. t. Tollens”.

Zoo eindigde de laatste brief weer op vriendelijke wijze.

Tollens hield het nazien der proeven werkelijk tot het einde toe vol. „Onze waarde Vader, de heer H. Tollens Czn., is gisteren middag overleden, hebbende de pen in de hand corrigeerende blz. 129 en volgende van D. XL gedicht 1 zijner Gedichten kleine uitgave”, (brief 22 Oct. 1856 van Mr. H. P. J. Tollens); en 7 Sept. (1857, naar aanleiding van foutieve gedrukte mededeelingen): „Onze waarde doode is ingesluimerd doch zóó rustig, dat het alleen kenbaar was aan het nederzakken der beide armen, zoodat eerst de pen, daarna het proefblad zonk. Mijne zuster Louize sloeg toen de arm om 's mans hals, vermits hij nog flauw ademde, maar die adem ontvlood ongemerkt . . . Mijn Vader heeft nog wel een kwartier lang na zijn dood op de stoel vertoefd waarop hij overleden was. Hij zat daar zoo rustig en kalm, dat ik bijna die rust niet durfde storen welke ik, sinds eenige dagen, zoozeer voor hem had gewenscht”.

De dood van Tollens werd aldus aangekondigd:

Het heeft den Almachtigen behaagd op heden, tot onze innige droefheid, onzen geliefden Vader en behuwdvader, de heer Hendrik Tollens Caroluszoon, in den ouderdom van 76 jaren, na een langdurig lijden, tot zich te nemen. Wij danken Gods goedheid die de ons zoo waarde overledene zacht